

„...ÍGY KEZDŐDÖM ÉN A NÉVTELEN JEGYZŐNÉL” (II)

Szabó Zoltán levelei Ortutay Gyulának

Közzéteszi Varga Katalin

7

Bp., 1933. május 24.

Gyuszikám,

csak tegnap olvastam el a leveledet, mert rossz címre küldted, egy idő óta nem otthon lakom, hanem a Lónyai u. 22. II. 19. cím alatt. Következő leveleidet ide irányítsad, mert amúgy csak néhány nap után kapom meg, és így nem olvashatom rögtön őket, ami nekem rossz, és nem válaszolhatok rögtön rájuk, ami neked se jó.

No de most, hogy hozzájutottam a leveledhez, rögtön válaszolok rá, „pánikszerűen”. Többek között azért, mert szörnyen keserű hang vibrál a leveled mögött. Innen nem tudhatom, miért, nem is keresem, de így tudatlanul nem helyeslem. Mi az, hogy „csak legyen kedved elolvasni” és egyéb ilyenek. Öregem, hogy képzelsz olyan levelezést, ami nem esik jól az embernek. Ilyen levelet lehet kapni, de ilyen levelezést nem lehet csinálni. Mondjam-e, milyen jólesik nekem minden leveled, vagy bizonyítsam csak egyszerűen válaszom gyorsaságával és terjedelmével.

Te, az az érzésem, hogy némi iróniával emlegeted nagy dimenziójú levelezésemet. Ne haragudj azért a fölvágós összeállításért, csak pillanatnyilag állott fönn olyan kedvezőtlen körülmények miatt, hogy inkább szerettem volna elkerülni ezt a „nagy dimenziójú levelezést”. Egyébként azóta likvidáltam is, mert például Hitler kótyagos árkái úgy látszik, nem engedik bé leveleimet szép Németországba, aminek Bethlen Iván látja kárát. Meg anyagilag is megerőltetik az embert gyakori 40 usque 70 filléres portóköltések.

Viszont most megbosszulom magamat rajtad, és megpróbálok ma esedékes szabad fél órából szép hosszú levelet kerekíteni Neked. Ami nem tudom, hogy fog sikerülni, mert minden pillanatban beüthet a ménkü, hogy el kell mennem valahová.

Az új címemet már megírtam neked cca egy héttel ezelőtt egy levélben. Megkaptad? Te némileg egyedül lehetsz ott Szegödében, hogy ilyen rezignált hangon irkálj peszsimista glosszákat levelezésünk margójára.

Amit a Névtelen Jegyzőről – vagy általában a fiatal irodalmi lapokról – írtál, objektív, okos, és igazad van benne. Valamit azonban elfelejtettél: az ilyen kísérletezés kifelé többnyire nem olyan jó, mint amilyennek lennie kellene, de befelé, a megcsinálóinak öntudatában, képességeiben, aktivitásában egész csudálatosan jó tud lenni. Annak ellenére, hogy a Jegyző adósságait többekkel együtt még ma is nyögöm. Annak ellenére, hogy tisztában vagyok veled: messze elmaradt amögött, amit én egy fiatal lap létjogosultságának képelek. És mégis az én szememben az író vagy literátor ott kezdődik ember lenni, ahol tett már valamit, és így kezdődöm én a Névtelen Jegyzőnél.

Ami a Névtelen Jegyzőben való verseimet illeti. Hát a poézisről való felfogásunk különbözőségéről inkább később, több és nem nyomtatásban jövő vers után mondj ítéletet.

Azt a néhány verset, amit küldtél, nagy örömmel silabizáltam ki írásodból. Mondd, kérlek, Te elvi ellensége vagy annak, hogy verseid nyomtatásban jöjjenek, miként ama Stefan George?³³ Mert föltételezem rólad, hogy még sehova nem küldtél ezekből.

A verseid nekem olyan világból valók, melynek nem vagyok állampolgára, hanem örömetest vagyok látogatója. Formai mondanivalójuk közelesen idegen számomra. Majd később, ha egyszer lesznek gépelt példányaim, küldök neked mutatót arra, hogy mennyire nem idegen. Szép, őszintén megmondom neked, amiket küldtél, tetszettek. Sőt azt is megmondom becsületesen, nemcsak azért kérek tőled verseket, mert engem személyileg érdekelnek, hanem mert szeretnék valamit tenni velük. A könyved előszavából az az érzésem volt, hogy jó költő vagy. Most ez a véleményem.

Én ezzel nem barátságunkat mélyíteni vagy neked hízelegni akarok, szó sincs róla. De elég kevés rendes ember és jó író van Magyarországon, márpedig nagy szükség van rájuk, és nagy szükség van rá, hogy tudják, milyen nagy szükség van rájuk.

Szerettem volna verseid közül egyet kiemelni, amelyik legjobban tetszett nekem, hogy ezzel mutassam véleményemet. De nem sikerült. Egyike vagy az olyan költőknek, akik nem „tippet”, hanem levegőt adnak. Akiknek nem annyira versei vannak, hanem inkább hangjuk. Ebben hasonlítasz Radnótihoz. De nálad ez a hang számomra mint emberi és nem csak mint művészi hang is szimpatikus. És ebben vagy számomra különb Radnótinál.

Ami azt illeti, hogy formai felfogásunk más, arra majd később talán tudok Neked olyan illusztrációt küldeni, ami megmutatja, hogy csak annyiban más, hogy én nagyon városi tőről metszett ember vagyok. Formai mondanivalóm nem árulhatja el Budapestet, amit tartok olyan Magyarországnak, mint a bugaci csárdát. Ahogy a tied nem árulhatja el az alföldi hangulatot, amelynek a fülledtségét olyan jól adja a *Háttér egy szerelmes vershez*. Hogy síkszerűen³⁴ szóljak, nekem is „gondolatom az”, hogy csak ilyen szerelmes verset szabad írni. Ami úgy viszonylik a szerelemhez, mint a hold ahhoz, amit megvilágít.

Három-négy versről véleményt mondani: lelkiismeretlenség. Azért: küldj minél többet. Küldj minél gyorsabban!!

Ad vocem: Napkelet. Itt most kezdődik valami, amiből azt hiszem, nekünk való dolog lesz. Gyanítom, a múlt levelemben írtam már Neked valamit erről. Most csak annyit hozzá, hogy Németh Antal, akit talán ismersz Szegedről, és aki a júliusi számtól jegyzi is a lapot, megmutatta nekem a szerkesztési tervét, egy programbeszédét, és egyebeket is tárgyaltunk vele. Minek következtében azonnal fölesküdtem. Augusztusban jön egy tízoldalas vezércikkem a *Háború utáni fiatalság* címmel³⁵ és stílussal, amiről Tormay Cecile azt mondta nekem, hogy csudálatosan szuggesztív stb., de ez nem tartozik ide. (Apropos, ő is emberebb a talpán, mint a régi Napkelet után gondolná az ember.)

Szóval itt egy új és erős fiatal gárda van alakulóban. Ezt a mások számára felejtse el, de a magad számára tartsd fontosnak. Olyan módon, hogy azonnal leírsz vagy tizenöt verset a magadéból. De ha lehet, géppel, ha nem lehet, olvasható írással. Mert rendes írásodnak inkább a grafológus örül, mint a szerkesztő. Tehát: ezeket borítékba teszed, és megküldöd Németh Antal dr. címére a Napkelethez (Rózsa u. 23.), vagy ha nem vagy hajlamos egyenest hozzá küldeni, megküldöd nekem, és én odaadom neki. De ha neki küldöd is, egyidejűleg írd meg nekem, hogy elindítottad őket, és esetleg küldd meg, hogy én beszélhessek róluk vele. Hivatkozatsz rám, de ha egész magadtól küldöd, akkor is biztos jó lesz.³⁶

Azonfelül: kitalálsz néhány cikktémát, és megírod, hogy képes lennél írni róluk. És esetleg nekem is írsz, hogy milyen körből írnál szívesen, és én megsűgom neked, hogy

mit lehetne jól beilleszteni a tervbe. Teszem pedig ezt azért, mert biztos vagyok benne, hogy ide emberek kellene, és olyanok, mint te. Attól eltekintve, hogy szinte magától értetődik. Minderről pedig az égvilágon mindenkinek mélyen hallgass, és ha Némethnek írsz, annyit íj rólam, hogy ajánlottam neked, hogy küldj neki írásokat.

Ha van valami jó novellistátok ott Szegeden, azonnal fölpakolod néhány írását, és rögtön elküldöd nekem. Jó...?

Folytatás 1933. május 27.

Ma kaptam meg a második leveledet, „szerencsére” az elsőre még nem küldtem el a választ. Most így erre is tudok egyet-mást írni.

Napkelet. Kedves öregem, jelentkezésed nekem is eszembe jutott, amint levelem előző lapjából láthatod.

De ehhez 4 vers nem elég. Németh Antal legalább 15-20-at akar látni, amiben teljesen igaz van. Úgyhogy, ha te tudsz gépelni, gépeld le őket, ha nem, küldd el nekem, és majd én legépelem, és átadom... Ha én viszem el neki a verseidet, akkor is jó lenne, ha Te írnál legalább egy jelentkező levelet, közvetlenül neki. Így valahogy öntudatosabb a dolog. Ajánlanám Neked, hogy tanulmánytippel vagy más ilyesmivel is gyere, mert vers minden számban csak egy embertől jön ezután, és ennyi magunkfajta aktív fiatalnak nem elég.

Egyébként az egész Napkelet-tervvel nem vacakolok tovább: megírom Neked, persze sub rosa az egész ügyet, hogy megbeszélhessük, miképp jöhetsz be rendes és állandó dolgozótársnak.

Németh egy fiatal, 10-20 emberből álló gárdát akar kialakítani, amely egészen családi jellegű barátságban és szoros együttműködésben megvalósít egy irodalompolitikai programot, és jó, fiatal és verekedő lappá alkotja a Napkeletet. Nem kisebb dologról lenne szó, mint olyasmiről, amit a Nyugat csinált első éveiben, de világnézeti és tiszta értelemben vett „keresztény nemzeti” alapon.

A program szervesen a júliusi szám[ban indul] Németh *Világnézet és irodalom* című vezércikkével. Ettől kezdve minden számban két nagy tanulmány jön a fiatalság jegyében. Egy általános világnézeti cikk elől és egy konkrét tanulmány. Decemberig cél ezt a fiatalságot megrajzolni és kikristályosítani, amelyekre a további program épülhet. Továbbá elvszerűen kikristályosítani, mi az a magyar és keresztény jelleg, amivel ez a fiatalság indulhat. És amivel eddig annyit éltek és visszaéltek.

Ez két vonalon történik: 1. a lap. 2. előadások és társadalmi eszmepropagálás. A kettő szorosan együtt halad.

A lapról, amit az előbb mondtam, az áll röviden.

Előadások: decemberig Pesten 8 (Zeneakadémia) és vidéken cca 30.

A pestieken van a hangszűly.

Témák. 1. Apák és fiúk, 2. Falu és város, 3., 4., 5., 6., 7. magyar tájegységek a magyar kultúrában (Alföld, Felvidék, Erdély, Bánság, Dunántúl), 8. Budapest.

Az előadások *rendezett* eszmei revük. Még egészen kialakult témakörük nincs. Ez szeptemberig csinálendő meg. Mindenféle új, hatásos és célravezető formának és tárgynak tág tér nyílik. Lényeg a formában is megtalálni a téma kifejeződését.

Mármost: a Te bekapcsolódásodat a következőképpen látom a legjobbnak és legeredményesebbnek:

Magam száz százalékig becsületesnek és nekünk valónak látom a dolgot. Mert nemcsak írások leadásáról, hanem komoly, férfias, íráson túl is ható kulturális *munkáról* van szó.

Úgyhogy én már be is kapcsolódtam, és jó helyzeti energiám van azzal, hogy az augusztusi szám vezércikke tőlem jön.³⁷ Az előadásokra beadom egy részletes tervben a propozícióm.

Tekintve, hogy hivatalosan én nem közölhettem Veled ezt a tervet, hát úgy állítanám be a dolgot, hogy én ezekről beszélgettem Veled, és Neked igen életrevaló indítványaid voltak, melyeket, annak sokszoros hangsúlyozásával, hogy a Tiedek, bevennék, szóval közösen csinálnánk egy ilyen tervet. Ez előtt eljuttatnánk Némethhez a verseidet, és ezen a két úton bekapcsolódásod a törzsgárdába teljes lehetne.

Szóval elkezdesz gondolkozni a témákon, és mindent, ami akár a formára, akár a tartalomra nézve eszedbe jut (minél többet!!!), megírsz nekem. Lényeges, hogy az előadások problémát vessenek fel és oldjanak meg.

Nagyon jó lenne, ha ezt a következő két héten belül megtennéd. Mert: júliusban Németh cikke és felhívása megjelenik, akkor nagy lesz a Sturm, és ő kevésbé fog ráérni. A korábbi idő és a gyorsaság itt nagy helyzeti energia lehet. Mondanom se kell, hogy ezt nem protekcionizmusból írom vagy teszem Neked, hanem mert biztos vagyok, hogy Tefajta emberek kellenek ide.

Még valami: adj nekem részletes képet azokról, akik a Szegedi Fiatalok közül rendes emberek. Novellista különösen jó lenne.

Tehát küldj verseket, kezdj el gondolkozni, és amint ez megérkezett, azonnal írd, légy olyan szíves, hogy körülbelül mikorra leszel esedékes a többi dologgal.

Mi a véleményed az *egésről*?

Van valami máshova írt tanulmányod másodpéldányban? Küldd el!

Vágj bele, és írd *azonnal*!

Szervusz
Z.

Ui. Radnótitól kérj bocsánatot nevemben, hogy még nem írtam a kötetéről. De a Napkeletbe már állítólag írnak. Szemlében meg nem jött azóta kritikai rész. Meg ott várnom kell, amíg lejön a cikkem.

S. p. d.
(salutem plurimam dicit)
Zoltán

Hogy vagy különben?

8

1933. június 21.

Gyuszikám,

ne haragudj, de most annyi rengeteg a dolgom, hogy csak lelvapon tudok válaszolni legutóbbi nagyon kedves, nagyon jóleső leveledre.

Tehát a legfontosabbak: verseket megkaptam, tegnap átadtam Némethnek, ő is megkapta a leveledet, nagyon örült neki. Napkelet-példányról elfeledtem szólni, de majd holnap telefonálok neki, hogy küldessen egyet.

Tolnai Gábornak mondd meg, hogy üdvözlöm. Napkelethez küldött tanulmányát megkaptam, és nagyon köszönöm.³⁸ Zárójelben, amit eddig olvastam belőle, nagyon okos, érdekes dolog. Valamelyik Napkelet-számban *kettős* kritika jön róla. Rajtam kívül is ír valaki, ezt én megkapom, és kiegészítem.³⁹

Radnótinak mondd meg, hogy valahol írt kritikával meghálálom a kötetét. Szemlénél verseskötet-recenzió nehéz ügy. Köszönöm, hogy betettétek Szemle-ismertetésem egy részét a függelékbe. Tolnai könyvéről alighanem tudok majd írni a Szemlébe is. Kár, hogy a N-nél Vajthó Laci⁴⁰ elírta előlem a Radnóti dicséretét.

Ha az a bizonyos fotókönyv⁴¹ megjelenik, örülnék, ha abból is küldenétek. Innen lassan mindinkább látom (és mindinkább becsülöm) a munkátokat. Ha Buday megtisztelne minket azzal, hogy július folyamán alkotna egy Fiatal Magyarország-címlaptervet, nagyszerű lenne.

Ennyi elég az üzletből.

Ha Esztergomba megy, mindenképpen lebonyolítunk legalább egy-két találkozást. Lenne miről beszélni. Én vasárnap (25-én) reggel utazom egy hétre a Balatonra vitorlázni, de július elejétől mindenképpen Pesten vagyok, és akkor valószínűleg föl tudok utazni Esztergomba. Írd meg légy szíves rögtön, hogy mikor és melyik pályaudvaron utazol át Pesten. Hogy mi az esztergomi címed. Ha 25-ének hajnala előtt utazol át, föltétlenül kimennék a vonathoz. Ha ez nem megy, akkor hazajövetelem után rögtön írok (címet írd meg!), hogy mikor tudnék fölmenni E-ba.

Válaszodat várom, szervusz, ölel Z.

9

Bp., 1933. július 24.

Gyuszikám,

a mellékelt barátom: Kiss Laci volt olyan kedves, hogy vállalkozott e levél átadására. Csak azért kell ilyen közvetett módon érintkeznem veled, mert:

Vonatod 5 óra 5 perckor érkezik. Az én vonatom 5 óra 45-kor indul a Déli vasútról. 40 perc alatt nem lehet elérni a Nyugatitól a Déli vasútig. Meg késhet is a vonatod stb. Nem is szólva arról, hogy nemcsak színed látását, hanem a szavadat is kívánom.

Igazán rémes, fél éve nem voltam el Pestről, és pont aznap kell elutaznom egy hétre, mikor Te megjössz. Egye fene.

Viszont a gamam kárpótlásául föltétlenül fölkereslek Esztergomban. Jó?

Azért mindenképpen írd meg a jövő hét folyamán a címedet. Július első hetében alkalmasint meg tudlak keresni. Az sincs kizárva, hogy két napot maradok odafenn.

Mégiscsak dühítő, hogy fél éve építünk klubházat a piarista öregekkel,⁴² és pont ma kell lenni a bokrétaünnepélynek. Amellett a fogfájás is rámjött. Na mindegy. Hamarosan tesztek róla, hogy lássuk egymást.

Írj, és cca 10-14 nap múlva fölkereslek. Ha netán Pestre jönnél, írd meg. A mai alkalmat, remélem, pótolhatom még az elutazásnál is.

Németh persze hogy nem írt még Neked. Csak kedden tudtam átadni neki a ver-seidet.

Csoda mérges vagyok elmaradt találkozásunk miatt. Szervusz.

Tolnait, Radnótit üdvözlöm. Még egyszer köszönöm a könyveiket. Tolnaiét is elol-vastam már. Egy szuszra. Kitűnő.

Viszontlátásig szeretettel öllelek

Zoltán

Majd írd meg azt is, hogy körülbelül mikor, mennyire érsz rá. Nehogy alkalmatlan időben jöjjenek. Lesz miről beszélünk.

Üdv.

Z.

Bp., 1933. december 23.

Kedves Öregem, akit Tutusnak neveznek, rettenetes nagy mentegetőzésekkel és egyéb ilyesmikkel kellene kezdenem ezt a levelet, mivel emlékezetes hubertusbéli kellemes esténk óta hallgattam, mint hal a fűben. Hogy miért? Fogalmam sincs róla. Rám jött a lustaság, a nemíroknemolvasok. Az utóbbi időben olyan lusta vagyok minden vonalon, hogy az már egyenesen csudálatos. Mindamelllett most két hétig szerencsém volt, vagy esetleg van is még egy szövődményes mandulagyulladásos, bélinfekciós stb. influenzához, melynek következtében magamba szálltam, és elhatároztam, hogy szép sommás levelet ereszték Neked, nektek.

Kezdem.

Azt persze nem tudom elmondani, hogy mi történt velem azóta. Körülbelül semmi. Nyilván ezért nemigen értem rá az írásra.

Pár dolgot mégis, leginkább a groteszkjét. Több ízben voltam a „saison” folyamán a pesti pénzarisztokrácia leányainak a zsúrjain. Például Sebestyén Arnoldéknál,⁴³ ahol is láttam Molnár Ferenc *Andorjának* a teljes kéziratát szépen dedikálva,⁴⁴ továbbá egy könyvtárat, melyet elvittem volna. Ebbéli hajlandóságomat a ház leányának tudomására is hoztam. Az ilyesmi elég lagymatag időtöltés (mármint a zsúr), de nagyon jókat lehet enni és inni, azonfelül az ember a következő alkalomig él abból a cigarettából, amit zsebre vágott. De ezt ne áruld el senkinek.

Az egyetemi mókák annyira felháborítottak, hogy mint a felekezeti és faji türelmeség mintaképe, megjelentem a Zeneakadémia első sorában a Múlt és Jövő kultürestjén. Már azt hittem, baj lesz abból, hogy a kalapot nem vittem be a nézőtérre, mert mikor a lemergi főkántor énekelni kezdett, a legtöbben föltették a kalapjukat. Képzeld el: kalapos és pajeszos alakok bibliai karakterfejekkel a Zeneakadémián. Roppant érdekes volt.

De a legkedvesebb, hogy a jó zsidók a ruhatárosnál alkudoztak a ruhatárossal arra, hogy nekik hozza előbb a kabátjukat, és ha nem tették ezt, antiszemitizmusról és egyéb ilyenekről keseregtek. Te, ez nem ojságvicc, így volt.

Az egyetemen is benn voltam néhányszor, de hazánk ifjúságának virága oly rossz illatú és oly pocsek egy társaság, hogy nem sokáig bírtam orral. Az utóbbi hetekben meg végleg elundorodtam a zsidótól is, meg az antiszemitáktól is, egyéb pedig ottan nincsen, hát szépen hazamentem, és nagy felkészültséggel elkezdtem jogtörténetet tanulni,⁴⁵ ami annyit jelent, hogy Eckhartnak három könyvét, Szekfűnek egy könyvét nagy lelkesedéssel olvastam. Mikor aztán tudós lettem mind e dolgokban, a kollokvium előtt egy nappal harmincnyc és harminckilenc fokos lázakhöz lett szerencsém, s így tandíjmentességgemmel enyhe bajok lesznek.

De ez csak egyik fele a szerencsétlenségnek. A másik fele az, hogy egy ifjúkori leány ismerősöm, akivel egyébként annak idején semmi szorosabb nexusban nem voltam, férjhez menvén annak a rendje és módja szerint följajánlotta, hogy éljek a jus primae noctisszal, mire én a kitűzött határidő előtt két nappal bekaptam az influenzabacilust, és az ágyban enyhe károsodásokkal vétettem vallásom törvényei ellen.

Erről azonban ne szóljon ajakad senkinek se, mert mit lehessen tudni, hol akad ismerős, és roppant kínos lenne, ha valaki, aki nevetek tud, és személyeket ismer, valamit kitalálna. Márpedig a pestiek ilyesmire képesek, amit ha nem hinnél el, gondoldj arra, miképp eltaláltam, mit keresel Te a Csáky utcában. Azért hát kérlek, sorsomon magadban szánakozz, és még Ivánnak se tétessék se levélce, se egyszor, minél hamarabb személyesen megérthető célzás az ilyesmiről. Jó?

Szóval ilyesmik történnek egy keresztény nemzeti, valláserkölcsi alapon álló költővel Budapesten, huszonegy éves korában.

Egyébként nagyon szeretnék egyszer már beszélni veletek, némi kis valódi irodalmi életet művelni, mert ami itt Pesten vagyon, az nagyon pocskék egy társaság. Nem küldene föl benneteket véletlenül a Bethlen Gábor Szövetség a zavargások ügyében való egynémely tárgyalásokra?

A Napkeletben végre lejött az az árva versed. Igaz, hogy egész állatkert jött veled, hála annak, hogy Németh elunta a sok régi, elfogadott kézirat miatti reklamáló levelet, és jól lehozott belőlük egy csomót.⁴⁶ Szeretnék benneteket egy kicsit többet látni sárga címlapos, konstruktív lapunkban,⁴⁷ mert a fiatalodás különben még lassan se igen fog menni.

Nagyon örültem, mikor a Szemlénél hallottam, hogy cikked minden bizonnyal jön januárban.⁴⁸ Két okból. Egyrészt személyileg örülök a jelentékeny honoráriumnak, melyben részed lesz, másrészt énem rosszabbik (politikus) fele örvend minden olyan térhódításnak, amelyet magunkfajta fiatal végez. Magyar Szemle egyébként nemcsak lapnak és honoráriumnak jó, hanem egyébre is. Azért hát gratulálok, és valeant sequentes.

Iván regélt valamit, hogy Buday Gyurka metszeteit Knerék adták ki.⁴⁹ Én már két hete nem voltam odakinn, s így nem láttam a kötetet kívülről se, de Kneréknek tudok örülni. Gyurkának egyébként hamarosan, de mindenképpen karácsony és újév között írok majd.

Tolnai Gábris vajon végleg elásta magát? Nikotinmérgezést kapott, vagy mi lett vele? Írásait se igen látom. Radnóti Mikiről sem hallottam semmit, csak annak idején azt, hogy a Földközi-tengeren volt nászúton.⁵⁰ Azóta mi van vele? Reitzer Béla? Baróti?

Úgy egészen sem veszem észre, hogy dolgoznátok. Miért? Helyesebben: miért pontosabban?

Et tu? Mégis szeretném tudni, hogy mit csinálsz pontosabban. Mít írsz, vagy írsz-e egyáltalán, vagy vizsgálod?

Most üzletről nem akarok írni. Iván, gyanítom, levelezett veletek ilyen dolgokról. Gyurkának egy levelét, melyet hozzá intézett, hozzám is, olvastam, de többet nem. Gyanítom, már nagyobb ideje nem írtatok neki. Ő most a Katolikus Szemlének (oldalanként 5 P) ír egy cikket, körülbelül arról, amiről én írtam a Napkeletbe, csak nem irodalmi vonalon.

Öregem, karácsonyi üdvözetek és egyéb ilyenek nem a szájam íze szerint valók.

Legszívesebben nem kellemes ünnepeket, hanem kellemes hétköznapokat kívánnék Neked, nektek. Mindamellett...

Szervusz, ölel Zoli

11

Bp., 1934. február 13.

Kedves Gyuszikám!

Leveledet nagy örömmel vettem. Jólesik az embernek, ha ennyire gondolnak vele. Az, hogy az ágyat nyomom, csak annyiban áll, hogy igyekszem minden reggel „későbbben” felkelni.

Egyébként tegnap eresztettem el Gyurka címére egy levelet, mely természetesen Neked szól. Légy rajta, hogy a minél bővebb válasz péntekig, ha csak lehet, megérkezzék.

Annak tudok örülni, hogy jöttök Pestre. Itt kezdenek kialakulni a dolgok, és ezzel kapcsolatban számtalan megbeszélni- és cselekednivalónk vagyon. Nem is szólva arról, hogy a kadarka sem rossz, sőt.

Az „üzlet”, úgy látom, a jövőben szépen ki fog fejlődni. Szeretném, ha egészen intenzív mértékben be lehetne kapcsolni benneteket. Jelenleg balkáni stílusú korrupciót alkalmazok a jó cél és mindnyájunk érdekében.

Azt, gondolom, írtam Neked, hogy az FM-ben az idézet miatt nem jön cikked, amint azt a februári számban olvashattad. Gondolom, egész tekintélyes adag nyomtatott paksamétát terjeszthetsz majd annak idején az ösztöndíjtanács elé.

Erről jutja eszembe, hogy még nem gratuláltam a Szemle-cikkedhez. Persze számomra újat nemigen mondtál, viszont annak örültem, ahogyan mondtad. Itt Pesten többeknél nagy megelégedést váltott ki. Fodor is olvasta, és ő jött a tippel, hogy idézünk belőle egy oldalnyit. Szóval nem volt pusztába kiáltott szó. Az első Magyar Szemle-teán⁵¹ Kotsis Ivánt⁵² világosítottam föl munkátok mibenlétéről. Esetleg küldjétek neki egy Kiskalendáriumot.⁵³ (Címe: Műegyetem.) Rendes ember.

Gyurkáról, noha nem küldte meg nekem a *Book of Ballads*-ot, alighanem írok valahová egy tanulmányt.

Amiket Gyurkától kértem, lehetőleg pánikszerűen küldjétek meg. Végre is lehetetlen állapot, hogyha ilyen országos jelentőségű szociográfiai munka megindult,⁵⁴ nektek nem kivenni belőle a titeket megillető tekintélyes részt.

Amúgy sem ártana, ha a közeljövőben nemcsak írnanak arról, amit dolgoztatok, hanem újra dolgoznátok! Hogy megint írni lehessen róla.

Csuda jó lesz, ha Pestre jöttök. Írtál verset az utóbbi időben? Mikivel mi van? Gábor? És a többiek?

Erősen az az érzésem, hogy az „idők teljessége” lassan elérkezik. Gondolom, már nem kell sokáig várunk ahhoz, hogy megteremthessük a helyet, ahol elhelyezkedhetünk.

Mondjak egy pikantériát: jelenleg Ivánnal és egy igen intelligens filmember barátunkkal németek számára készítendő jó és modern kultúrfilm scenáriumán és Drehbuchján dolgozunk. Ha lesz belőle valami... ma nem is lenne rossz tipp Berlinben elképzelésünk szerinti filmünk Uraufführungján megjelenni.

Te, az az érzésem, hogy most gyakrabban írok majd, mert levelezésemet az FM szerk. és a Cserk. Szöv. fedezi.

Nna, most annyi írni való lenne, hogy inkább elvágom. Hogy vagytok egyénileg? Beszélni mindenesetre kellemesebb, mint tollal kaparni a papíron, csak aztán följöjjetek. Ma valami Mefhosz-konferenciára vagyok hivatalos.⁵⁵ Gondolom, ez összefüggésben áll fölutazástok anyagi hátterével.

Szervusz Zoli

Paksamétát sietve küldjétek!!!!!!! Gyurkát, Gábort, Mikit, Bélát, Barótit üdvözlöm. Az illetékesek ne haragudjanak, hogy nem írtam róluk a Szemle sárga papírára (majdnem bárcát írtam), de nem értesítették róla, hogy jön kritikái rovat.

Üdv. Zoli

12

Bp., 1935. október 2.

Tut, lelkem,
nem tudom, hol keresselek, a Rádiónál fölhívhatlak-e és mikor, hát ezúton jelentem ittléteimet. Elsőben engedd, hogy gratuláljak rádióbeli állásodhoz.⁵⁶ N. L. már augusztus elején beszélt róla, hogy esedékes lesz, most aztán dupla öröm, hogy a lehetőség, amint hallom, be is teljesedett.

Hogy egy füst alatt ünnepet is rontsak: ezzel egyidejűleg írtam Cs. Szabó Lászlónak egy levelet, melyben is felkínálom testemet, lelkemet és gyér szociográfiai eredményeimet a Rádió számára. Pártfogásodat ugye nem kell kérnem, csak tudj róla. De ne csak Magyarországi-cikkekből ítéljétek, hanem Magyar Szemle-, K[a]l[olikus] Szemle-cikkekből is. Hát szóval így...

Tut lelkem, ha találkozol Mikivel és asszonyával, közöld velük örömemet, és hogy gratulálok. Nemcsak a házasságukhoz, hanem kettejük bátorságához is. Ha tudnám a címüket, írnék nekik, de semmi egyebet nem tudok, mint amit Bukarestben vettem hírrül,⁵⁷ hogy megházasodtak. A többinek – így lakáscímüknek elképzelése is fantáziámra maradt.

A balladaskönyvet megkaptam. Nagyon szépen köszönöm mindkettőtöknek.⁵⁸ Gyönyörű szép. Még egyet kényszerültem beszerezni belőle, ajándékozás végett. Jelenleg töröm a fejemet, hogy hova az ördögbe írjak róla, mert mindenütt a főszerkesztők akar-nak írni. Pedig nem hagyom magamban, amit mondani akarok.⁵⁹

Nagyon vágyom látástokra, Gáborról se tudom, hogy tömlős vagy nem tömlős mellű corpus femininumokhoz volt szerencséje a nyáron. Ha nem röstelled, eressz meg egy lapot, hogy mikor találhatlak vagy telefonálhatlak föl. Ivánt is be lehetne szervezni.

Szóval írd gyorsan, ölel
Sz. Zoltán

Sz. Z. Budapest, Csanády u. 5.

13

Budapest, 1939. április 30.

Nagyságos
Dr. Ortutay Gyula úrnak
A Magyar Munkaközösség igazgatója

Kedves Barátom!

Március hó utolsó napjaiban tett szóbeli közlésemnek megfelelően, minthogy azóta a Magyar Munkaközösség körüli ügyekben változás nem történt, ezúton jelentem be Neked, hogy a Munkaközösség igazgatóságának tagságáról lemondok. Ez elhatározásomat egyidejűleg közöltem Hont Ferencel, mint az Igazgatóság és dr. Borbély Mihállyal, mint a Felügyelőbizottság tagjával. Kérlek, lemondásomat tudomásul venni szíveskedjél.

Elhatározásom indoklásául a következőket tartom szükségesnek itt megemlíteni.

1. Az igazgatósági tagságot Hont Ferenc felkérésére azzal a kikötéssel vállaltam el, hogy a Munkaközösség anyagi ügyeiről üzletszerű és szabályszerű gondoskodás történik. E kikötésemnek a megalakulás óta eltelt fél esztendő alatt nem tettek eleget.

2. A Munkaközösség egyes akcióinak tervéről engem sem szóban, sem írásban nem értesítettek, ezekhez beleegyezésemet sem előzetesen, sem utólag nem kérték, ezeknek költségeiről élem költségvetést nem terjesztettek.

3. A Munkaközösség egyes akcióinak költségeiről, hasznáról vagy deficitjéről sem szabályszerűen, sem magánjellegű információ útján nem tájékoztattak. A megalakulás óta egyetlen számlát nekem be nem mutattak, az anyagi ügyvitelhez jóváhagyásomat nem kérték, mind a bevételek hova fordítása, mind a kiadások előirányozása teljesen tudtomon és jóváhagyásomon kívül történt.

4. A Munkaközösség megalakulása után eltelt fél év múlva értesültem arról, hogy a Magyar Munkaközösség bejegyezve nincsen, tehát jogilag tulajdonképpen nem létezik, s a Munkaközösség akciói (jogilag) más nevek alatt folytak.

Mindezek után arra a következtetésre kellett jutnom, hogy a Munkaközösség ügyei mértéktelen hozzá nem értéssel kezeltettek, hogy a kétségtelenül értékes szellemi program mellett, a gyakorlati ügyvitelről kielégítő gondoskodás nem történt, tehát sem Hont Ferenc, sem Keresztes Károly nem tett eleget annak a kezdeti követelésemnek, melyet közreműködésem feltételül állítottam.

Abból, hogy sem a Munkaközösség akcióiról előzetes értesítést nem kaptam, sem a kiadásokhoz jóváhagyásomat nem kérték, sem a programok végrehajtásához beleegyezésemet nem kérték, továbbá abból, hogy a Munkaközösség jogilag meg nem alakult, tehát igazgatósága sincs jogi szempontból – arra a következtetésre kell jussak, hogy igazgatósági tagságom teljesen illuzórikus volt. Mindez számomra oly lehetetlen erkölcsi helyzetet teremtett, melyet tovább vállalni semmi körülmények között nem tudok. Ezért az Igazgatóságból való kilépésemet méltóztassál véglegesnek és megmásíthatatlannak tekinteni. Továbbá tudomásul venni, hogy sem a Munkaközösség ügykezeléséért – róla nem értesítvén –, sem működéséért – hozzá beleegyezésemet nem adván – sem visszamenőleg, sem a jövőben semmiféle felelősséget nem vállalhatok. Kivétel: az 1939. év januárjától *Magyar öntudat* cím alatt tartott előadás-sorozat, melynek első megbeszélésén egy ízben részt vettem, s mely tudtommal pozitív anyagi és erkölcsi eredménnyel járt.

Kérek, hogy mint az Igazgatóság elnöke lemondásomat tudomásul venni és az illetékesekkel közölni szíveskedjél, és tarts meg további barátságodban.

Igaz híved
Szabó Zoltán

14

Bp., 1939. május 1.

Nagyságos
Dr. Ortutay Gyula úrnak,
a Rádió lectora

Kedves Barátom!

Április 4-én kelt és április 30-án kézhez vett leveled átvételét elismerem, és az abban foglaltakat, vagyis a Magyar Munkaközösség Igazgatóságának elnökségéről való lemondásodat és annak indoklását tudomásul veszem.⁶⁰

Április hó 30-án kelt levelemben a Magyar Munkaközösség igazgatóságának tagságáról magam is lemondtam, és a levélben kértem Tőled, továbbá ugyanily szövegű levélben Hont Ferencről és Borbély Mihálytól, mint az Igazgatóság, illetve a Felügyelő-bizottság tagjaitól lemondásom tudomásulvételét.

Igaz szeretettel és barátsággal köszönt
Szabó Zoltán

Jegyzetek

- 33.** Firenzei találkozásuk alkalmával Stefan George (1868–1933) azt mondta Rilkének. „Ön túl korán lépett a nyilvánosság elé!”
- 34.** Sík Sándor.
- 35.** *Napkelet*, 1933. augusztus 1. 570–578.
- 36.** Ez idő tájt Ortutaynak mindössze egy verse, az EGYSZERŰ VALLOMÁS jelent meg a *Napkeletben* (1933. december).
- 37.** A HÁBORÚ UTÁNI FIATALSÁG belső vezércikk lett.
- 38.** Tolnai Gábor ARANY JÁNOS BALLADÁI, BUDAY GYÖRGY FAMETSZŐ ILLUSZTRÁCIÓIVAL című tanulmánya a *Napkelet* 1933. szeptember 1-jei számában jelent meg.
- 39.** Szabó Zoltán kritikája TOLNAI GÁBOR: ERDÉLY MAGYAR IRODALMI ÉLETE ÉS KÓS KÁROLY: ERDÉLY című kötetéről ERDÉLYI PROBLÉMÁK. VITA KÉT KÖNYV KÖRÜL alcímmel a *Napkelet* 1933. októberi számában jelent meg.
- 40.** Vajthó László (1887–1977) irodalomtörténész, műfordító, 1925 és 1950 között a budapesti Berzsényi Dániel Gimnázium legendás magyartanára, pedagógusa.
- 41.** A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma szervezésében VÁROSBÓL TANYÁRA 15 KM címmel 1933 nyarán kiállítást rendeztek Kárász Judit szociófotóiból Szegeden a Kárász utca 15.-ben. Feltehetően ennek a kiállításnak az anyaga jelent volna meg a 15 KM címmel tervezett, de anyagi okok miatt meg nem valósult kötetben.
- 42.** „A Budapesti Kegyesrendi Diákszövetség 1929-ben alapította meg a 2/0 sz. B. K. D. öregcserkész-csapatot. Mivel a piarista cserkészek már 1923 óta tevékenyen részt vettek a vízi sportokban és a nemzetközi vízicserkész-versenyeken [...], ezért 1932-ben elhatározták önálló vitorlázóklub alapítását, Tihanyi Yacht Club néven. A klub első elnöke gr. Teleki Pál tiszteletbeli főcserkész lett. Karafiáth Jenő kultuszminister még ebben az évben a klubnak ajándékozta az állam tulajdonában lévő [...], a Tihanyi-félsziget déli fokánál elterülő 3114 négyszögöl területű telket. [...] A klubház építése Virágh Pál építész tervei szerint már 1933 tavaszán elkezdődött, 1934. július 1-jén dr. Sík Sándor avatta fel, és dr. Karafiáth Jenő adta át rendeltetésének.” (Koltai András levéltáros [Piarista Rend Központi Levéltára] szíves közlése alapján.)
- 43.** Sebestyén Arnold (1883–1930) 1910-től az Est-lapok kiadó, majd az Est-lapok vállalatának igazgatója, a lapterjesztés és a hirdetési üzlet megszervezője.
- 44.** Az 1917–1918-ban írt önéletrajzi ihletésű regény kézirata, melynek címszereplőjét a *Pesti Napló* jeles zszurnalistájáról, kollégájáról, Mester Sándorról is mintázta.
- 45.** 1930 őszén a Budapesti Műszaki Egyetem gépészmérnöki karára iratkozott be, 1931 és 1933 között a Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészeti Karán filozófiát, majd a Jogtudományi Karán állam- és jogtudományt hallgatott.
- 46.** Ortutay EGYSZERŰ VALLOMÁS című verse Hód-sággy Béla, Horváth Izabella, Szamadó Ernő, Majthényi György, Jékely Zoltán és Nagy Méda költeményeivel egy csokorban jelent meg.
- 47.** A *Napkeletben*.
- 48.** Ortutay Gyula A SZEGEDI FIATALOK MŰVÉSZETI KOLLÉGIUMA című, a *Magyar Szemle* 1934. januári számában megjelent tiszteletdíjas ismertetőjében a szegedi húszévesek önálló kulturális munkájáról számolt be, ebből a *Fiatal Magyarország* 1934. februári száma idézeteket közölt.
- 49.** BOOK OF BALLADS (Intr. Charles Rosner. Szeged, Kner, 1934).
- 50.** Radnóti Miklós és Gyarmati Fanni 1934 őszén Dalmáciában csupán nyaraltak. Házasságkötésük 1935 augusztusában volt.
- 51.** „A szélesebb, a tágabb meghívott kör volt a tea. A fiatal szerzőket először a teára hívták meg. [...] Akinek a cikkét elfogadták, bekerült a Társaságba, meghívták a teára. Hogyha már elfogadottabb volt az illető személye is, akkor meghívták a vacsorára. [...] vacsora előtt és után félre lehetett vonulni, beszélgetni. Amikor először teára voltam hivatalos, Szekfű körbevitt, bemutatott a többi vendégnek. A vacsorákon Bethlen ült az asztalfőn, és meg volt szabva a többiek helye is. De a vacsora után félrevonulva, már Bethlennel is lehetett beszélgetni. Első alkalommal bemutatták az illetőt, és legközelebb már oda lehetett menni hozzá.” (Kosáry Domokos: A MAGYAR SZEMLE ÉS A FIATAL NEMZEDÉK. Kodolányi Gyula interjúja = *Magyar Szemle*, 1997. 6. sz.)
- 52.** Kotsis Iván (1889–1980) építészettörténész, egyetemi tanár, építész, számos magán- és középület tervezője, egyebek között a Tihanyi Biológiai Kutatóintézet és a Regnum Marianumé is.
- 53.** Az 1930 és 1938 között megjelent Szegedi Kis Kalendáriumokat Buday György szerkesztette és tervezte. A naptárrészt Buday fametszeteivel váltakozva népdalok kottái és szövegei

követtek. A népszerű, évente más színű kalendáriumok állandó bevételt jelentettek az egyébként folyamatos anyagi nehézségekkel küzdő kollégiumnak. Az 1933. évi füzetke éppen anyagi okok miatt nem jelenhetett meg.

54. Szabó Zoltán 1934. február 10-én kelt, Buday Györgyhöz írott levelében együttműködésre hívta fel a szegedi kollégiumot. Beszámolt arról, hogy Zilahy Lajos előző nap megbeszélésre hívta össze a fiatalság sajtójának képviselőit, és a következőkről adott tájékoztatást: átvette a *Magyarság* szerkesztését, és a fiatalság ügyének szolgálatába állítja; friss amerikai élményei hatására fiatalok bevonásával Magyarország szociográfiáját akarja elkészíttetni. Zilahy Lajos a munkához teljes támogatást ígért, a fiataloktól ötleteket, munkatársakat remélt. A megbeszélésen Szabó Zoltán volt a legtöbbet hozzászóló, és megpróbálta a szegedieket is megnyerni az ügynek, munkaanyagokat, felmérési módszereik és tapasztalataik összegzését kérte Budaytól. (Buday György-hagyaték, Móra Ferenc Múzeum, Szeged.)

55. Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Országos Szövetsége, azaz a diákszervezetek szövetsége 1920 februárjától 1945 februárjáig működött. Az egyik ilyen diákszervezet a Bethlen Gábor Kör volt.

56. Ortutay Gyula 1935 augusztusától lett a rádió prózai osztályának helyettes vezetője. 1934. november 1-jétől 1935. április 17-ig Németh László, majd Cs. Szabó László volt az osztályvezető.

57. 1935 augusztusában Anton Straka kezdeményezésére, Balta Mózes román kultúrattasé közreműködésével magyar írók és fiatal szociográfusok körutazást tettek Romániában. Az út gyakorlati előkészítését Anton Golopentia, Dimitrie Gusti professzor munkatársa végezte. A kezdeti tervekhez képest a delegáció négy főre csökkent, Németh László, Keresztury Dezső, Szabó Zoltán és Boldizsár Iván vett részt a tanulmányúton. Bukarestben, a román falukutatás központját meglátogatva találkoztak magával Dimitrie Gustival, a kutatást vezető szociológiai professzorral. Az útról Boldizsár Iván ERDÉLY MÁSODIK TRIANONJA címmel a *Napkeletben*, Németh László a MAGYAROK ROMÁNIÁBAN címmel a *Tanúiban*, Szabó Zoltán – aki társaitól elválva továbbutazott többek között Iztambulba – a BALKÁNI ÚTIKÖNYV címmel az *Életben*, illetve A VASKAPUN TÚL című kötetében számolt be.

58. A SZÉKELY NÉPBALLADÁK-at (Bp., 1935) Ortutay Gyula válogatta és látta el jegyzetekkel, a fametszeteket Buday György készítette. A kötetet az év legszebb könyve címmel tüntették ki.

59. A *Magyar Kultúrában* novemberben, a *Fiatal Magyarságban* decemberben jelent meg írása a SZÉKELY NÉPBALLADÁK-ról Szabó Zoltánnak.

60. Ortutay Gyula 1939. április 4-én a következőket írta Szabó Zoltánnak:

Kedves Barátom,

Sokáig haboztam, hogy Borbély Mihálynál történt megbeszélésünk után, ahol szóban is leszögeztem álláspontomat Előtted, Hont Ferenc, Borbély és Keresztes Károly előtt, mit is tegyek, vállaljam-e a Magyar Munkaközösségben továbbra is a munkát. Ma végképp úgy döntöttem, hogy a Munkaközösség ügyeinek további alakulásától teljesen függetlenül viselt igazgatói, helyesebben utóbb elnök-igazgatói tisztemről lemondok, és a Magyar Munkaközösség ügyeitől végképp és ezúttal megmásíthatatlanul visszavonulok.

Egyetlen okom van erre: semmi garanciát nem látok a Magyar Munkaközösség mai formájában a jól végezhető további munkára. Sem szervezeti, sem személyi, sem pedig pénzügyi olyan biztosítékaim nincsenek, hogy ez a különben annyira fontos munka a jövőben fennakadás nélkül folyhatna. Jól tudom, s ezt le is kell szögeznem, hogy a Munkaközösség eddig derék munkát végzett, jó ügyet szolgált, ez leginkább Hont Ferenc érdeméül tudható be, s kár ezért az alakulatért. Mégis a mindjobbban elmergesedő személyi ellentétek és a megoldhatatlannak tetsző anyagi gondok s nem utolsósorban a teljes szervezetlenség valószínűtlenné és reménytelenné teszik a fennmaradásért folytatott további küzdelmet. Ez az okom a visszavonulásra, s kérek, mint igazgatótársamat, hogy lemondásomat Te is vedd tudomásul.

Végül egy kínos, de elodázhatatlan kérdésről kell írásban is leszögeznem a többek előtt szóban többször is megtett kijelentésemet. Engem ugyanis mélyen bánt és elkésérít a Munkaközösség megszűnésével és anyagi gondjaival kapcsolatos erkölcsi, pénzügyi és jogi kérdés, s alig látom az utat a lehetséges és becsületes kibontakozásra. Mind e problémákkal és a súlyos lelkiismereti felelősséggel kapcsolatban akarom leszögeznem a magam felelősségének kérdését, s megállapítani a magam számára kötelező fele-

lősség mértékét. A Munkaközösség alakuló gyűlése engem távollétemben – Pesten nem voltam már hetek óta –, megkérdezésem és beleegyezésem nélkül választott igazgatóvá. S itt van az engem érintő kérdés lényege. Én ugyanis ezt a tisztséget akarom és meggyőződésem ellenére vállaltam, részint mint alapító tag nem tartottam helyenvalónak a kibúvást, részint Hont Ferenc barátomra való tekintettel. De előtte is nyomatékosan kijelentettem, hogy csak abban az esetben és úgy vállalom ezt a munkát, ha nekem semminő anyagi és adminisztrációs kérdéssel foglalkoznom nem kell, s ha csak a tudományos szakosztály szellemi vezetésében kell részt vennem. Nyomatékosan elhárítottam magamtól az adminisztrációs és anyagi ügyek intézését, s kijelentettem, hogy ezekben a felelősség vállalására sem vagyok hajlandó. Amennyiben ez nem lehetséges, az igazgatói állást el nem fogadhatom. Kijelentésemet tudomásul vették, és értésemre adták, hogy csak az általam megjelölt munkakörben kívánják szereplésemet. Ezután én valóban csak az úgynevezett tudományos szakosztály által meghirdetett üléseken vettem részt, azokon elnököltem, s azok anyagi kérdéseiről az esetek egy részében – nem mindenben – döntöttem is. A tudományos szakosztály ülései nem is végződtek deficittel, hanem az erkölcsieken felül némi anyagi eredményt is felmutathattak. A Munkaközösség egyéb ügyeibe be nem folytam, azokról tudomásom nem volt, soha számlát alá nem írtam, megrendelést nem tettem, s intézkedni sem intézkedtem semmiben. Január hó folyamán tudtam meg aztán, hogy a Munkaközösség ügyvezetése egyéb vonatkozásban milyen anyagi katasztrófával, megnövekedett terhekkel járt. Addig minderről egy ízben sem világosítottak fel. S itt ismerem el egyetlen hibámat: magam sem érdeklődtem e dolgok iránt, de a magatartásom menti és igazolja a megválasztásom után tett elvi kikötésem. Mikor januárban tudomására jutottam a lehetetlen anyagi helyzetnek, ismételten kijelentettem Hont Ferenc és Keresztes Károly előtt, hogy ezekért a gesztiókért nem vállalom a felelősséget sem anyagilag, de nem vállalom erkölcsileg sem. Ők elismerték, hogy a felelősség nem is terheltet. Magatartásom helyességéről később ügy-

védemtől is megerősítést kaptam. Különösen azért, mert a szövetkezet meg sem alakult, és így jogilag maga az igazgatóság sem létezett, a felelősség egyedül az ügyekben eljárókat terheli. Ennyiben tehát a leghatározottabban le akarom szögezni, hogy sem a részjegyzőkkel, sem pedig az egyéb hitelezőkkel szemben nem tartozom felelősséggel, ezt a felelősséget nem érzem büntetőjogilag sem, de nem érzem erkölcsileg sem.

Ezzel valójában zárhatnám levelem. De mint-hogy magával a Munkaközösséggel szemben s annak tagjaival szemben igenis a legmélyebben érzem az erkölcsi felelősséget, ezt a lemondó leveletem egyelőre nem adom postára addig, amíg úgy érzem, hogy személyes jelenlétemmel hasznára tudok lenni a Munkaközösségnek, s amíg csak egy módot is látok arra, hogy az ügyeket rendbe hozzuk. Úgy érzem, ezzel igenis tartozom barátaimnak s azoknak, akik nevem miatt csatlakoztak ehhez a mozgalomhoz. Lemondásom tehát addig halasztom, amíg a kibontakozásnak a leghalványabb jeleit is látom. Mihelyt azonban a további munka lehetetlenülését érzem, nyomban feladom ezt a nehéz és kínos posztot, és minden további kibontakozási munkából s a múltakért és az eljövendőkért való felelősségből magam végérvényesen kivonom.

Ezért hát ne lepődj meg, ha a levelem csak valamikor, későbbi időben adom fel címre. Bevallom, legjobb szeretném, ha sohasem kelle-ne feladnom, s a Munkaközösség ügyeit jól rendezhetnék.

Igaz szeretettel üdvözöl barátod:

Ortutay Gyula

Kedves Zoltán,
ne neheztedj: valóban meg kellett írnom ehhez a félretett levélhez az utóiratot: ismét olyan személyi problémák merültek fel és egyéb nehézségek, hogy eddig is reménytelen erőfeszítéseimet továbbra komikussá tennék. Én hát a Magyar Munkaközösség ügyeitől végképp visszavonulok, s kérlek e régebbi levelemben foglaltakkal együtt ezt vedd tudomásul.

Igaz szeretettel s barátsággal köszönt:

Gyula

Budapest, 1939. 4. 29.